

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ГУЦУЛЬСЬКОГО МУЛЬТИІНСТРУМЕНТАЛІСТА МИКОЛИ ДУМИТРАКА

Богдан Яремко

УДК 929 Думитрак+787(477)(092)+78.071

Микола Думитрак – професійний народний скрипаль-«капельмейстер» і сопілкар, корифей весільного капельного ансамблювання Галицької Гуцульщини, який продовжує регіональні музичні традиції. Стаття базується на зібраних у фольклорних експедиціях матеріалах та фонозаписах імпровізацій М. Думитрака, записаних на магнітну стрічку і транскрибованих автором. У ній висвітлено виконавську діяльність музиканта та стилеві особливості його сопілкових п'єс.

Ключові слова: Микола Думитрак, сопілкар, шепітська традиція, капельне музиканство, виконавський стиль, регулярно-акцентна ритміка.

Mykola Dumytrak is a professional folk violonist-“bandmaster” and reed-piper, leading figure of wedding choir ensemblance on the Hutsul Halychyna. He carries on the regional musical traditions. The article is based on the materials collected in folkloric expeditions and on the phone records of the M. Dumytrak reed-pipe improvisations tape-recorded and transcribed by the author. The musician’s high activity and stylistic features of his reed-pipe pieces are shown in the article.

Keywords: Mykola Dumytrak, reed-piper, Shepit tradition, choir ensemblance, masterly manner, regularly accent rhythmic.

У 80-х роках ХХ ст., під час першої фольклорної експедиції на Шепітсько-Брустурівсько-Космацькі терени Косівського району Івано-Франківської області, автор статті виявив живий, функціонуючий пласт гуцульського сопілкарства. Його блискучими репрезентантами були: Василь Іванович Думитрак («Дим'янів», 1910–1987, с. Шепіт) і його син-мультиінструменталіст Микола (1942 р. н., с. Брустури); брати-мультиінструменталісти Данищуки («Полагнюки») – Микола («Коцьо», 1944 р. н.) та Юрій («Юра», 1951 р. н.) – із с. Шепіт (ділянка Вишне Поле); легендарний сопілкар Василь Петрів (1935–1976, с. Шепіт), який трагічно загинув під час лісозаготівельних робіт.

Пропонована стаття присвячена одному із самобутніх «музик»¹ з родини Думитраків – талановитому сопілкареві й скрипалю Миколі Васильовичу. Інтерес до сопілки (міцева назва «фуярка») у Миколи виявився в ранньому дитинстві, коли він слухав віртуозну гру свого батька

Василя Івановича. Зазначимо, що батько в пору своїх юнацьких і парубоцьких літ прославився в Шепоті й навколишніх селах як перший визнаний сопілкар. На музичне формування Миколи, окрім батька, впливали сопілкарі-однолітки, разом з якими він намагався відтворювати мелодії «до співу». Таке активне й масове дитяче сопілкове музиканство припадало на літо, коли хлопчики пасли корів і овець². Окрім літнього ансамблювання, Микола оволодівав фуяркою самостійно, залюбки музикував на сопілці вдома, а також нерідко свої досягнення апробував на вечорницях та молодіжних танцях.

Музичні здібності в хлопця проявлялися настільки яскраво, що достатньо було йому почути мелодію один раз, як він миттєво її запам'ятовував і відтворював, орнаментально обігруючи без будь-яких труднощів. Слід зауважити, що в шепітській традиції критерієм визначення професійного рівня сопілкаря було точне виконання всіх колін мелодій «гуцулки»

з використанням «дрібненької пальцовки». Ці критерії достойно витримав юний Микола, і вже в чотирнадцятирічному віці дебютував у капелі «Буківчанка», яку очолював авторитетний скрипаль Василь Володимирович Юр'як (1928–1995), і тривалий час (упродовж 1956–1963 років) працював у ній сопілкарем.

Набувши протягом семи років ансамблевих навичок у «буківчанській» капелі, Микола Васильович, за пропозицією космацького лідера-скрипаля й майстра з виготовлення скрипок Петра Олексійовича Коб'юка («Козар», 1918–1967), перейшов до його інструментального колективу³. Від П. Коб'юка Микола перейняв багато космацьких, снідавських та запозичених з інших місцевостей мелодій. Зі спогадів «компаньйона»-сопілкаря «козарівської» капели Івана Ісайчука відомо, що П. Коб'юк був чоловіком середнього зросту, твердого й гордовитого характеру. Як добрий скрипаль, він, окрім гуцульських, знав багато привнесених мелодій (вальсів, фокстротів, танго, а також радянських пісень, як, приміром, «На позицію девушка провозжала бойца»). Як зазначає І. Ісайчук, Петро Олексійович був вимогливим як до себе, так і до інших «музик» і вважав себе «першим» серед інших виконавців на космацько-шепітських теренах. Він органічно чув гру кожного «музики» в колективі, і тому виконання його капели вирізнялося високою злагодженістю й чистотою інтонування. П. Коб'юк, маючи норовистий характер, на весіллях організовував «перегри» («змагання») капел (наприклад, капела молодого силлилася переграати капелу молоді). Як згадує І. Ісайчук, якимсь під час таких змагань П. Коб'юку побили скрипку.

У період скрипково-ансамблевого розквіту (1953–1967) своєї капели Петро Олексійович досягнув широкої популярності серед горян Галицької Гуцульщини, чим, мабуть, пояснюється той факт, що він став близьким приятелем легендарного музики-скрипаля Василя Грималюка («Могур», 1923–1995)⁴. Обидва музиканти, маючи власні капели, іноді обслуговували одне весілля, проте не практикували між собою весільних «переігор», поскільки були друзями. Зазначимо, що серед горян і до сьогодні зберігається пам'ять про Василя Могура як видатного гуцульського скрипаля, і це засвідчує уривок співанки, яку виконав його сусід і провідний майстер скрипок Василь Мартишук:

Ек заграї Могур в скрипку, чудуют си люде,
Та й говоріт, що ни скоро другий Могур буде.

Капела П. Коб'юка часто грала на весіллях у Верховинському (Жаб'євському) районі, і саме там скрипаль перейняв знамениті «гавицеві» мелодії⁵. Отже, можна резюмувати, що талановитому сопілкареві М. Думитраку, як і І. Ісайчуку, пощастило з грою в капелі Петра Козара, де він мав змогу не лише вдосконалюватися як виконавець-ансамбліст, але й перейти безліч давніх гуцульських і, зокрема, «гавицевих» мелодій.

Новим етапом у професійному становленні Миколи Васильовича став його перехід у шепітську капелу, очолювану винятково талановитим скрипалем Іваном Федоровичем Лобачуком. Як згадує М. Думитрак, І. Лобачук дуже добре, «по-гуцульськи вимовляв» на скрипці музику «до співу» й «до танцю». А знаний у 70–90-х роках ХХ ст. космацький скрипаль Кирило Линдюк («Вітишин», 1929–2003)⁶, уважаючи І. Лобачука талановитим і перспективним скрипалем місцевої традиції, відзначав технічну довершеність його гри, а також орнаментальну винахідливість у збагаченні мелодичної лінійності гуцульських імпровізацій. Сопілкар-мультиінструменталіст І. Ісайчук, який також музикував у капелі І. Лобачука, підкреслює його винятково «міткий», гострий слух, що дозволяв йому відразу відтворювати на скрипці почуті нові мелодії.

Отже, М. Думитрак, набувши високого професійного вишколу в капелах двох неординарних, талановитих скрипалів, сформувався не тільки як досвідчений, технічно довершений сопілкар-ансамбліст, знавець різножанрового гуцульського та привнесеного інструментального репертуару, але й як самодостатній традиційний скрипаль «козарівсько-шевчуківського» виконавського спрямування.

Після завершення служби в лавах радянської армії й повернення до рідного с. Шепіт, Микола Васильович увійшов до складу капели, очолюваної скрипалем Михайлом Васильовичем Федориним (1914–1997). У цьому колективі Микола працював упродовж 1966–1968 років, після чого організував власну капелу з членів своєї родини та мешканців свого й сусідніх сіл, ставши її скрипалем-«капельмейстером». До складу його інструментального ансамблю увійшли: батько Василь Іванович («фуярка»), брат Михайло Васильович

них фраз і речень. Зміна дихання в сопілкаря пов'язується з цезурами, які мають місце в півкадансах, у кінцевих кадансах, а інколи і на початку експонування.

На закінчення резюмуємо, що індивідуальний виконавський стиль М. Думитрака вирізняється регулярною ритмікою з метричними наголосами, які чергуються з акцентами, що досягаються засобами фактури (орнаментики) і мелодичної вершини. У музиці гуцульського музиканта ритмічна різноманітність поєднується із зовнішньою та внутрішньою акцентуацією, що забезпечує постійний мелодичний розвиток, який поновнюється в межах досить широкого амбітусного звукоряду.

Список інформантів

Думитрак Микола Васильович (1942 р. н., с. Шепіт Косівського р-ну Івано-Франківської обл.; із сім'єю проживає у с. Брустури) – професійний весільний сопілкар, скрипаль-«капельмейстер».

Ісайчук Іван Борисович (1947 р. н., с. Космач, присілок Завоєли, осередок «Заломик») – мультиінструменталіст: професійний весільний сопілкар, саксофоніст-альтист, бубніст. Грав у капелах славетних лідерів-скрипалів: Михайла Слочака («Федорин», 1913–2002), Петра Коб'юка, Івана Лобачука («Шевчуков», 1932 р. н.), Василя Варцаб'юка («Брумба», 1941–1999), Юрія Данищука, Василя Сіреджука («Васюта», 1954 р. н.), Миколи Сіреджука («Коць Семенів», 1957 р. н.), а також цимбаліста Івана Соколюка («Хромейчуков», 1908–1994).

Мартищук Василь Михайлович (1943 р. н., с. Снідавка Косівського р-ну; проживає в с. Ковалівка Коломийського р-ну) – видатний скрипковий майстер (виходець із гуцульського спадкоємного роду майстрів-виготовлювачів скрипок і цимбал), аматор-скрипаль, який використовує інструмент для визначення його акустичних якостей.

¹ У селах Шепіт і Брустури виконавця-фуярриста в капелі називають сопілкарем або «музикою» («музика»), а аматора-виконавця на «фуярці» – «фуярістом». Тому автор цієї статті користується обома термінами: «сопілкар», «музика».

² Батьки, що проживали в названих селах, не віддавали дітей для спеціального навчання гри на «фуярці» у сопілкарів або «музик» свого села, міст Косова чи Коломиї.

³ З інформації І. Ісайчука довідуємося, що П. Коб'юк у молоді роки перебував у Росії, де працював ковалем, а повернувшись у 1952 році до Космача, займався столляркою.

⁴ Про творчість В. Грималюка див.: *Мацевський І. В.* Гуцульские скрипичные композиции: дис. ... канд. искусств. – Ленинград, 1970.

⁵ «Гавицеві» мелодії – скрипкові наспіви, творцем яких був славетний верховинський скрипаль Іван Курелюк («Гавиць») (кінець XIX – перша половина XX ст.). Його учнем був скрипаль-мультиінструменталіст Василь Могур. Обидва музиканти є представниками Чорно-Черемоської скрипкової школи. Див.: *Мацевський І. В.* Гуцульские скрипичные композиции.

⁶ Про творчу особистість Кирила Линдюка див.: *Яремко Б.* Космацький Паганіні – Кирило Линдюк // *Гражда.* – 2008. – № 1 (19). – С. 48–50; *Яремко Б.* Скрипаль Кирило Линдюк («Вітишин») – лідер космацько-шепітської традиції // *Етномузика.* – 2008. – Чис. 5: Збірка статей та матеріалів, присвячена 100-й річниці для фонографування дум / Упоряд. І. Довгалюк, Ю. Рибак. – С. 91–99; *Яремко Б.* Грає скрипаль Кирило Линдюк («Кирило Вітишин») (1929–2003) // *CD.* – Рівне, 2006.

Николай Думитрак – профессиональный народный скрипач-«капельмейстер» и исполнитель на сопилке, корифей свадебного капельного ансамблирования Галицкой Гуцульщины, продолжающий региональные музыкальные традиции. Статья основывается на собранных в фольклорных экспедициях материалах и фонозаписях импровизаций Н. Думитрака, записанных на магнитофонную пленку и транскрибированных автором. Она освещает исполнительскую деятельность музыканта и стилистические особенности его пьес для сопилки.
Ключевые слова: Николай Думитрак, исполнитель на сопилке, шепитская традиция, капельное музицирование, исполнительский стиль, регулярно-акцентная ритмика.